
UNITY AND DIFFERENCES IN THE NAME SYSTEM OF BULGARIANS: GEOGRAPHICAL ANALYSIS

Neli Veselinova

Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Bulgaria, n_veselinova@mail.bg

Veselin Boyadzhiev

Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Bulgaria, v.boiadjiev@abv.bg

Abstract: As a method, geography has great potential for expressing the achievements and knowledge of many humanities. It is very natural, the population to occupy a central place.

For various reasons, in the relatively small Bulgarian state territory there are unity and identity of its inhabitants. Comprehensive territorial differences are of particular interest not only to science, but also to public administration. Interests are usually focused on demographic, political and economic differences among the population. It is forgotten that the basis is the cultural differences manifested through education, technological level, material and spiritual culture. Folklore and dialects need special attention. Moreover, as Bulgarian practice shows, the national geography is almost completely forgotten, or, as it is in the Institute of Bulgarian Language at the Bulgarian Academy of Sciences - ersatz geography is "made": philologists have opinion that if there are statistical materials, they could develop a section "Linguistic Geography"... Therefore, they could not and may be they avoid to explain the proximity of the various dialects, the dialect border, etc. With this study we want to support them by comparing the name system of two small Bulgarian cities, looking for evidence and an explanation of the possible unity and differences in the system of personal names of their inhabitants.

The local elections in the fall of 2019 allow the documents of voters' names to be used freely, without the traditional administrative barriers. It is needed to know that these are the names of voters - people over 18 years of age at the time of the study. In this way, "yesterday's fashion" is captured in the development of the system of personal names, avoiding the current processes and the risks of the current cultural influences. Current factors takes time to be understood. Linguistic research needs minimal accumulation over time. This will avoid coincidences and we will have average and representative values. This statistical feature also could be applied to the economy and other conscious human activities.

Keywords: Bulgaria, Strelcha, Gulyantsi, personal names, linguistic geography, onomastics

ЕДИНСТВО И РАЗЛИЧИЯ В ИМЕННАТА СИСТЕМА НА БЪЛГАРИТЕ: ГЕОГРАФСКИ АНАЛИЗ

Нели Веселинова

Софийски Университет „Св. Климент Охридски“, България, n_veselinova@mail.bg

Веселин Бояджиев

Софийски Университет „Св. Климент Охридски“, България, v.boiadjiev@abv.bg

Резюме: Като метод географията има големи възможности за изява на достиженията и знанията на много хуманитарни науки. Естествено е централно място да заема населението.

По различни причини на сравнително малката българска държавна територия има едновременно единство и идентичност на жителите. Всестранните териториални различия представляват особен интерес не само за науката, но и за общественото управление. Обикновено интересите са ориентирани към демографските, политическите и икономическите различия сред населението. Забравя се, че в основата са културните различия, проявени чрез образованието, технологичното равнище, трудолюбието, материалната и духовната култура. От специално внимание се нуждаят фолклорът и диалектите. При това, както показва българската практика, отечествената география или е направо забравена, или, както е в Института за български език към БАН, се „прави“ ерзац география: филолози мислят, че разполагайки със статистически материали и без минималната изискуема географска култура, могат да имат секция „Лингвистична география“... Затова те не могат и избягват да обясняват съседството на разните диалекти, ятовата граница и др. С настоящето изследване ние желаем да ги подпомогнем като правим сравнение между именната система на два малки по брой на населението си български града, търсим доказателства и обяснение на евентуалното единство и различия в системата на личните имена на жителите им.

Местните избори през есента на 2019 година дават възможност масивите от имената на избирателите да бъдат използвани свободно, без традиционните административни пречки. Веднага трябва да се направи уговорката, че става дума за имената на гласоподаватели, т.е. на хора, навършили 18 години към момента на изследването. По този начин се улавя „вчерашната мода“ в развитието на системата на личните имена, избягвайки актуалните процеси и рисковете от текущите културни влияния. Разбирането на текущите фактори се нуждае от време. Лингвистичните изследвания се нуждаят от минимални натрупвания във времето. Така ще се избегнат случайностите и ще имаме осреднени и представителни стойности. Тази статистическа особеност важи и за икономиката и за другите съзнателни човешки дейности.

Ключови думи: България, Стрелча, Гулянци, лични имена, лингвистична география, ономастика

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Името на човека го сродява с географията, където всяко от местата има своето име като етикет на неговата идентичност. Разликата е в механичната динамика при хората, където движението е живот, докато местата в географията се отличават с постоянството на своите географски координати. Имената и на хората и на местата подлежат на многофакторно влияние при определянето им, а веднъж определени, те трудно се променят.

Личното име на човека е фокус на културата на неговите създатели и показва редица характеристики на местното население. В именната система е събрано и миналото и бъдещето на едно селище и неговото население. Тя може да е потвърждение, но и коректив на държавната политика и на обществените отношения. Явява се и обяснение на някои конфликти, които личните имена предизвестяват за бъдещето, когато определено младо население стане зряло и поеме в свои ръце общественото развитие.

2. МЕТОДИ И МЕТОДОЛОГИЯ

Избрахме два малки български града, с различни географски условия, разположени в двата главни днешни български региона: Северна и Южна България. Двата града практически нямат допирни точки в своята многовековна история. Те имат различно географско положение и близостта и различията на такава „светая светих“ за всяка личност, каквато са личните имена, т.е. „обществените ЕГН-та“, ще покаже доколко българите са една културна именна система, а не механичен сбор от административно-политически събрани на една селищна площадка хора.

Статистически броят на изследването е достатъчно достоверен и в същото време позволява ползването на най-елементарни прибори и методи. Нашата цел не е филологически или друг анализ, освен географския. Именната система ще даде информация и за диалекта и за културата и образованието.

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Кратък географски образ (етикет):

СТРЕЛЧА: Животът, според археологията, трае без прекъсване още от траките (дантелетите). Селището векове наред е в граничната зона между България и Източната Римска империя, включая и латинския период през XIII век.

Минералните извори, които днес са водещи в социално-икономическото развитие, нямат доказателство в миналото. Главната селищнотворяща функция е кръстопътното транспортногеографско положение при пресичането на паралелните пътища, успоредни на река Марица и меридионалните пътища между река Дунав и Бяло море.

Периодически важна роля са имали местните гори и нерудните полезни изкопаеми.

За много векове Стрелча е централното селище в най-високата територия на Средна гора. Нейният притегателен център при българската власт е Златица-Ловеч, при римляните, латините и турците-Пловдив, а по-късно и новия град Татар-Пазарджик.

Пречупващият факт за развитието на селището и неговото население е идването на турците. То изоставя и край него се раждат и утвърждават известните възрожденски центрове Копривщица (на 24 км на север) и Панагюрище (на 13 км на запад). Стрелча е центърът на десетдневни сражения по времето на Априлското въстание от 1876 г. Чета стрелчани продължават съпротивата и дочакват Освобождението, подпомагайки русите в похода им към Пловдив и Одрин. В периода между световните войни Стрелча изживява своя „златен век“: изграждат се водопровод от р. Луда Яна, електроснабдяване от ВЕЦ Въча, гара е на жп линията от Пловдив до Панагюрище, минералната баня и прогимназията получават нови сгради, строени и със средства от населението. Стрелча има възрожденско училище и читалище, две

църкви, държавата строи шосета до Пазарджик, Пловдив и Карлово. От 1937 г. заработва фабрика за първична обработка на лен, а няколкото хиляди декара розови и овощни градини допринасят за развитие на селището и населението. При изпълнение на правителствената програма Българско село през 30-те години на XX век Стрелча е определена за моделното село на Панагюрска околия. След Втората световна война Стрелча получава промишлени предприятия, гимназия и през 1969 г. става град. За кратко през 70-те години в него бе и средното милиционерско училище. В Стрелча има находища на слюда, гранит и висококачествен фелдшпат, който се изнася. В продължение на 30 години имаше и над 200 декара оранжерии. Кооперацията е втора в Пазарджишка област и през 30-те години е сочена на чужденците за пример. Днес на базата на минералните извори и мекия климат Стрелча става все по известен курорт с десетина хотели и десетки къщи за гости. Няколко са и басейните и баните с минерална вода. В резултат на демографската катастрофа се очаква при бъдещото преброяване през 2021 г. населението да е под 4 хиляди жители. В общината влизат 4 малки села, които се управляват от кметски наместници.

ГУЛЯНЦИ: Турското село Гюленде след Освобождението остава без население и привлича българи и власи. Векове преди това са известни близкия град Никопол (на изток), Улпия Уескус (дн. Гиген) и Брест (и двете на запад). Гулянци до Втората световна война живее с водата и рибата. Селището е разположено на гред (гребен), на север от който се намира старо речно дунавско легло. Най-северните дворища,-тук по 0.5-2.0 декара, са по речни блатни наноси. Между селото и Дунава са били три блата, хранили селото и рибарската кооперация, построила църквата. На изток е река Вит, която в миналото, преди изправянето на течението е била обсипана с блата и речни старици. По нея е имало т.н. дуба,-сал, който е прекарвал хора, животни и каруци и се е придвижвал по едно въже. Джамията е превърната в първото българско училище, в което учат децата на прииждащите българи, власи и роми. В тази човешка смес и самите българи не са хомогенни. Наред с местните хърцои има преселници още от Чипровци, от Северна Добруджа, а на мястото на пресушените блата правителството настанява бежанци от Беломорска Македония (главно Серско). Власите населяват близките села и доста селяни се оземляват в Гулянци. Селото расте бавно в „сянката“ на околните големи села Брест, Гиген и Милковица (на изток). При построяването на жп линията от пристанището Сомовит до гара Ясен на линията София-Варна Милковица взема гулянска земя и така гарата на Гулянци се казваше Милковица. Жп линията рязко променя междуселищните отношения, още повече че околийския център Никопол и днес е без жп линия. Удря часът на Гулянци и едно по едно никнат предприятия на леката и на хранителната промишленост. Държавата строи голямо МТС и ТКЗС. Зърнени складове с мелница, цех за консерви, предприятие за първична обработка на коноп, чорапна фабрика,- това е силата. През 80-те години по наши изследвания общината дава 0.5 до 1% от зърното, млякото и месото на България. Административната власт на Гулянци е върху още 10 села като през 1974 г. селото е обявено за град. За последните три десетилетия населението на общината намаля над 2 пъти, а Гулянци спадна от почти 6 хиляди на малко над 3 хиляди жители. В общината е и пристанището Сомовит, и римския град при село Гиген, но те слабо се използват за благото на местното население. Определен колорит и проблем са местните роми, повечето от които са още под ислямско именно влияние, въпреки че постепенно се ориентират към проповедниците на чуждите ни църкви и по-малко към БПЦ.

Общи особености на именния масив: Списъците на Стрелча съдържат имената на 3019 души, разпределени в 5 секции, докато тези от Гулянци са 2892 и са разпределени в 4 секции. Секционните различия не ни интересуват както и разпределението на имената между половете, защото половата структура е извън нашите цели.

Първият показател за сравняване между двете селища е броя на имената. Именната система на Гулянци има повече на брой имена (725) от Стрелча (598), въпреки по-малкия брой гласоподатели. В Стрелча едно лично име се носи от 5.048 души, докато за Гулянци се падат по 3.988. Разликата от единица не е малка. Показателен е списъкът на най-разпространените 10 имена и от двата пола по отделно и общо:

Таблица 1: НАЙ-РАЗПРОСТРАНЕНИТЕ ИМЕНА

Общо	в т.ч. мъжки		в т.ч. женски	
СТРЕЛЧА и ГУЛЯНЦИ	СТРЕЛЧА	ГУЛЯНЦИ	СТРЕЛЧА	ГУЛЯНЦИ
1. Мария 169	Иван 129	Георги 59	Мария 169	Иванка 27
2. Иван 129	Георги 97	Николай 33	Стоянка 48	Мария 20
3. Георги 97	Димитър 62	Пламен 39	Иванка 45	Десислава 19
4. Димитър 62	Стоян 61	Емил 31	Донка 37	Малинка 17
5. Стоян 61	Петър 43	Иван 30	Пенка 32	Цветанка 17
6. Георги 59	Филип 41	Димитър 27	Цветанка 29	Марияна 15
7. Стоянка 48	Ангел 38	Красимир 27	Ненка 25	Лиляна 15
8. Иванка 45	Петко 31	Борислав 26	Кунка 23	Галя 14
9. Филип 41	Христо 30	Ивайло 26	Нонка 22	Маргарита 14
10. Пламен 39	Васил 29	Тодор 23	Радка 20	Петя 14

Източник:www.cik.bg

В първата десетка категорично преобладават имената от Стрелча. Очертава се основната разлика в двете именни системи. В Стрелча все още имаме консервативна, съставена от традиционни, бихме казали идващи от средните векове и от християнството, лични имена. Безспорният авторитет е Божията майка, но пък липсва мъжкото и женското име на Спасителя. Заповедните имена Стоян и Стоянка в Стрелча са наследство от някогашната висока смъртност, при което тези имена се дават за да спре злото. На 11 място при жените в Стрелча е Златка,-име със същия замисъл, но в обратната посока. При Гулянци основата е същата, но явно именната структура е вече друга. Дали е по-модерна е спорно, но имената с религиозен християнски произход са едва половината, а в десетката влиза и направо чуждо ново име като Емил. В противовес на Стрелча при Гулянци явно няма силни именни приоритети, традициите са доста избелели. Процесът на побългаряването на малцинствените етноси е напреднал и във водещата десетка няма турско-арабско или влашко/латинско име. Палитрата на гулянските имена е много по-широка. В десетката при жените преобладават небългарските по произход имена, които явно са добили широка гражданственост като желание да се съкрати разликата с имената от големите градове. Прави впечатление многото умалителни имена, особено при жените.

При Стрелча промяната на личните имена от традиционни към модерни върви бавно. От живелите до Освобождението турци и татари не е останал дори спомен. Сегашното българско население има македонска основа и идва след трите кърджалийски опожарявания и изселвания, както от югозападната част на македонските земи, които сега са в Албания, така и от някои от околните села. В Стрелча няма новоселци от Тракия през Родопите, както е в съседните села на изток. Стрелешка жилка има част от населението на близките общини Хисар и Карлово, както и на Пловдив и Пазарджик.

Ромите идват в Стрелча на две вълни и от различни посоки. Вече век живеят в махалата Господа т.н. камишели, дошли от Панагюрище. Те бяха майстори на тухли и керемиди на ръка. Занаята им изчезна през 80-те години на миналия век, младите не говорят и не знаят своя език и са изцяло побългарени. По външен вид малко се различават от българите и работят различни професии. Има бракове с българи. Втората, по-многобройна вълна роми се установи с насърчението на общинската власт в края на 60-те и през 70-те години. Произхождат от селата по жп линията от Пловдив. Първоначално тези хора жънеха със сърпове и скубеха лен. По-късно жените работиха основно в оранжерии и по чистотата. И от двете ромски махали има голяма емиграция. Турско-арабските имена изчезнаха, възприемат се местните български имена.

Широко разпространение имат производните на основните, главно библейските, имена. Сред мъжките са производните на Константин като Коста, Костадин, Динчо, Динко, Дина, Динка, Дена, Денка, производните на Георги като Генчо, Гинчо, Гено, Геро, Гошо, Генко, Гето, Гичо (през Григор), Гого. От широко разпространените някога имена остават вече единици и те показват, че са на изчезване. При жените са Въла, Василя, Видка, Велка Гана, Гена, Гюла, Гроздена, Дана, Дела, Денка, Динка, Запряна, Злата, Захаринка, Илка, Йота, Карамфилка, Кула, Койна, Крайна, Лула, Мика, Мана, Неша, Найда, Нанка, Нана, Невенка, Неда, Петкана, Петрана, Паца, Ралука, Росенка, Савка, Стана, Събка, Султанка, Спаса, Танка, Тина, Цена, Цола. При мъжете на изчезване са Апостол, Боян, Богдан, Бобе, Божко, Брайко, Велчо, Вълко, Владо, Видко, Груйо, Груйчо, Гюро, Гено, Делко, Добре, Драгой, Драгоя, Делчо,

Дечо, Димо, Драгньо, Даньо, Димчо, Динчо, Еньо, Евстатий, Златан, Зако, Инко, Илчо, Кольо, Кузо, Луко, Манчо, Милко, Маньо, Нанчо, Нейко, Ненко, Нешо, Нягол, Нанко, Нешко, Ненчо, Панко, Панайот, Пондьо, Пейчо, Рангел, Радко, Райко, Симон, Саво, Савко, Стайко, Салко, Стоил, Стоимен, Семо, Стоянчо, Тихльо, Танко, Тошко, Теодор, Тото, Тошо, Тошенка, Тина, Тодоринка, Щоно, Яна.

Политическите влияния след Освобождението, представени от немски и съветски имена са изключително малко. Аксим, Ася, Ала, Валери, Галя, Галина, Евгени, Евгения, Йоана, Маргарита, Маргаритка, Наталия, Офелия, Олга, Павлина, Павлинка, Петя, Поля, Рени, Снежа, Соня, Сергей, Снежана, Снежанка, Фердинанд, Ярослав са представени с по 1-2 имена. Англо-американското влияние все още не е видно. Липсват и имената на телевизионните герои, които завладяха много родители още в края на миналия век.

При Гулянци съставът е много по-сложен. Причините са в етническата смес: българи от различни диалектни краища, власи, роми със запазена в значителна степен турско-арабска именна система. Влашкото влияние е доста интересно. От една страна то носи типични имена с латинска основа, но от друга със своя консерватизъм спомага да се запазят стари български имена, които днес са много по-добре запазени в Румъния, отколкото у нас. Такива стари български имена са Арсо, Анчо, Ботьо, Борко, Борка, Велика, Велина, Върбан, Гана, Ганко, Гица, Гуна, Гроздана, Гьоко, Денка, Дилян, Деша, Добринка, Дайно.

Сравнението показва, че въпреки географските различия, в основата населението на двата града има обща етническа, културна, и, което е централно за нашето изследване, -именна общност. В миналото различията са били по-малко от религиозна, но повече от етническа гледна точка. С времето етносът и религията отстъпват и напред излизат транспортната достъпност и проникващата роля на големите центрове чрез образованието и модата. И двете селища имат гари на жп разклонение и това подпомага индустриално-пазарното им развитие и износа на земеделска продукция. В лицето на 5 шосета Стрелча по-добре се възползва от автомобилния транспорт. С розите, розоварната и сините сливи Стрелча има сравнително предимство, което я изстрелва на национално равнище и участие в износа. При Гулянци голямото производство на зърно, месо и мляко се поглъщаше от Плевен и това обективно осигуряваше само независимостта от стария център Никопол. За разлика от стрелешкия лен (една от 4-те фабрики за първична преработка), гулянският коноп (една от двете фабрики за първична преработка) и ненаучния опит за отглеждане на памук не осигуриха трайно развитие и сравнително предимство. Докато Стрелча постоянно разширява ролята на минералните извори и това е центърът на бъдещото икономическо развитие, то Гулянци прахосва близостта на река Дунав, пристанището Сомовит и римския град при село Гиген. В общината няма дори музей и хотел, а без тях използването на посочените сравнителни предимства не може да е успешно.

Рязко нарасналото механично движение на населението започна далеч преди промените през 1989 г. За това помогна строежа и работата на предприятията за мед около близкото Панагюрище (Панагюрските медни мини Елшица и Радка, Медет, Асарел), както и пребиваването на средното милиционерско училище (1971-1975 г.). Стрелешката индустрия даваше розово масло и оптико-електронна продукция, които участваха в износа, докато гулянските продукти на земеделието, леката и хранителната промишленост участваха много рядко на национално (цехът за пакетиране на леща в мелницата на село Крета) и международно равнище (износът за бившия СССР от консервния цех в Гулянци). Освен Плевен (32 км) около Гулянци няма друг подобен център от национално равнище, липсват традиционни културни и възрожденски центрове. Общината никога не е имала политическата и икономическата възможност да използва голямата река Дунав за собствени нужди и в това отношение реката е имала много по-голяма и положителна роля по османско време, когато преселванията, търговията и културното общуване между двата бряга са били постоянни. С пресушаването на блатата и речните старици и изграждането на диги по бреговете на Дунава и Вита риболова като занаят направо изчезва, загубва се и рибарската кооперация, която строи черквата и изкарва риба на гара Плевен за столицата.

През 80-те години на миналия век големи надежди се възложиха на проектиране хидрокомплекс Никопол-Турну Мъгуреле (всъщност Белене-Чоара). Предприятието за велпапе и картон в село Черквица с неговите 50 х.т. годишна продукция бе разчетено за местна слама като суровина, но после мина на вносна отпадъчна хартия по река Дунав дори от Германия и Австрия и има съдбата на хартиеното производство в село Букьовци (днес град Мизия). Стрелча пък не построи проектираните заводи за копчета и голи проводници.

При тази обстановка промените след 1989 г. доведоха до невиджана емиграция. Сравнението показва, че поради запазените традиции и постоянното напомняне за неценената и досега голяма роля на Стрелча във Възраждането и особено през Априлското въстание, нейното население по-бавно се поддава на

бързо развиващата се мода в промяната на именната система в столицата и главните културни центрове. Стрелешките роми забравиха турско-арабските имена, всички завършват поне основно, а повечето и средно образование, и се влияят от именната мода като българите.

При Гулянци имаме по-динамични промени. От една страна културната основа като традиция и наследство е на по-консервативно, бихме казали, на по-ниско равнище. В Стрелча, като пример, читалището е от 1870 г., докато в Гулянци е от 1926 г.! Цяла културна епоха. Но поради слабите традиции, етническата смес и ислямското остатъчно именно влияние, още от социализма започнаха именни промени, които след това рязко се усилиха. Днес в Гулянци е напълно нормално да не се спазва традицията новородените да получават имената на родителите на техните родители. Търси се и чуждата за българщината мода. Възприемат се масово умалителни именни форми. На единия полюс на именната система са все още запазените от миналите векове турско-арабски имена у част от ромите, а на другия са свободно избираните от родителите имена, голяма част от които са вносни.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разбираемо е и желанието за доброволно побългаряване чрез избора на български, включително патриотични имена на царе, царици и народни герои. Прави впечатление, че както в партизанската и комунистическа Стрелча само за броени години от гробищата изчезна гората от дървени червени пирамидки с петолъчки и масово се върнаха кръстовете, така и сред новородените изчезнаха съветските и интернационалните имена.

И в двата града е разбираемо влиянието отвън, както чрез миграциите и трудовите пътувания, така и чрез медиите, модата и все по-динамичните лични контакти. В именната система и на двата града върви промяна, по-бърза и по-голяма в Гулянци. До къде ще стигне тя и какво ще е влиянието все още е неизвестно. Рушат се традиции, а нови не се създават. Бъдещето е много предизвикателно...

ЛИТЕРАТУРА

- Балкански, Т. (1998). Местните имена на Чепинското краище (Велинградско). Изд. Знак 94. В.Т.
Балкански, Т. (1999). Никополските власи етнос, език, етнонимия, ономастика, просопографии. С.
Балкански Т. (2013). Местните имена в Пазарджишко. Изд. Фабер
www.nsi.bg (ползван последно на 27.05.2020 г.; 13:00 ч.)
www.cik.bg (ползван последно на 28.05.2020 г.; 19:08 ч.)
<https://www.strelcha.bg/news.php> (ползван последно на 17.05.2020 г.; 09:50 ч.)
<https://gulyantsi.bg/bg/> (ползван последно на 25.05.2020 г.; 10:12 ч.)
http://georgesg.info/belb/personal/janev/Za_li4nite_imena.htm (ползван последно на 29.05.2020 г.; 11:11 ч.)
<https://pazardzhik.bg/bg/> (ползван последно на 27.05.2020 г.; 13:10 ч.)
<https://www.pleven.bg/bg/> (ползван последно на 26.05.2020 г.; 12:45 ч.)